

נייר עמדה בנושא

הצעת חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופוסות (תיקון מס' 19), התשע"ה 2014

מבוא

כשכשירותו של אדם לקבל החלטות ביחס לחייו נפגעת (להלן: חסוי), ניתן למנות לו אפוטרופוס. על פי המצב הקיים בחוק, לאחר מינוי האפוטרופוס, החסוי מאבד את זכויותיו המשפטיות, והאפוטרופוס מחליט עבורו בכל דבר. הצעת החוק מבקשת לאפשר לחסוי לקבל החלטות עבור עצמו, גם לאחר שמונה לו מיופה כוח הפועל בשמו כשאינו יכול לעשות זאת בעצמו.

המבט היהודי

- חשיבות הבחירה החופשית:** אחת המשמעויות העמוקות של היות האדם אדם היא יכולת הבחירה שלו. וזה לשונו של ר' מאיר שמחה מדווינסק (משך חכמה, בראשית א, כו): "הצלם האלוקי הוא הבחירה החופשית בלי טבע מכריח, רק מרצון ושכל חופשי". תורת השכר והעונש נשענת על ההכרה ביכולת הבחירה של האדם.¹ פגיעה בזכותו של האדם לבחור לעצמו את מה שטוב בעיניו היא פגיעה מהותית בעצם היותו אדם.
- חובת מינוי אפוטרופוס למי שאינו יכול לקבל החלטות בעצמו:** מי שאינו יכול לקבל החלטות בעצמו, משום שהוא בגדר מי שאינו בן דעת, בין קטן בין שוטה, חייבים להעמיד לו אפוטרופוס.²
- האחריות לקבלת ההחלטות עבור מי שיש לו אפוטרופוס:** על פי ההלכה, לאפוטרופוס אין סמכות מלאה לקבל החלטות עבור מי שהוא ממונה עבורו. הסמכות המלאה נתונה רק לבית הדין. במסגרת סמכות בית הדין, הוא נדרש לעתים לשמוע גם את דברי החסוי, ולא לקבוע עמדה רק בעצמו או על סמך דעת האפוטרופוס.³ כך למשל מצינו בשאלת קביעת החזקה בילדים לאחר הגירושין, שמתחשבים גם בדעתם של הילדים הקטנים, אף על פי שהוריהם הם האפוטרופוסים שלהם.⁴

לאור האמור לעיל, רבני "צהר" תומכים בהצעת החוק המבקשת לאפשר לחסויים לקבל החלטות הנוגעות לחייהם בעניינים מסוימים.

¹ כלשונו של הרמב"ם (הלכות תשובה, פרק ה, הלכה ג): "ודבר זה [=הבחירה החופשית] עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה, שנאמר: 'ראה נתתי לפניך היום את החיים'. וכתוב: 'ראה אנכי נותן לפניכם היום'. כלומר, שהרשות בידכם. וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה, בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: 'מי יתן והיה לבבם זה להם'. כלומר, שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהן לעשות טובה או רעה, אלא הכל מסור להם".

² רמב"ם, הלכות נחלות, פרק י הלכה ה והלכה י; שולחן ערוך, חושן משפט, סימן רצ, סעיף א וסעיף כז.

³ כך למשל מצינו בתוספות (קידושין מב ע"א, ד"ה יתומים) שאי אפשר להכריח את היתומים לחלוק את הירושה, אפילו אם מינו להם אפוטרופוס. ואם אחד היתומים, אפילו אחד מהקטנים, אינו מסכים לחלוקה, אסור לחלוק את הירושה. הדברים מבוארים עוד יותר בדברי הריטב"א (שם): "אף על גב דאיכא [=שיש] אפוטרופוס, צריך בית דין בשעת חלוקה, כדי שיזדקק בעצמו להפך בזכות היתומים יותר. ומפני שבית דין סומכין בזה על האפוטרופוס, והם כשומרים עליו בלבד, ואינם מדקדקין מדעתם כל כך". כלומר, בית הדין אינו מסתמך על דעתו של האפוטרופוס לבד, אלא נדרש לבקר את פעולותיו. וכן בסמ"ע (חושן משפט, סימן רצ, סעיף קטן י) אומר כי אף על פי שהאפוטרופוס רשאי להשתמש בכספי הירושה כדי להתלבש יפה כשהוא בא לייצג את היתומים, אם הדבר מועיל להם, היתומים רשאים, אפילו הקטנים, למחות בו, שלא יעשה כן.

⁴ פסקי דין רבניים, חלק ג, עמ' 353: "מקום החזקת ילדים אינו ענין של זכות האב או האם, כי אם נקבע לפי טובתם של הילדים, ואין להתחשב איפוא עם הסכמתו או אי הסכמתו של צד זה או אחר [...]. בילדים גדולים, אין קובעים את מקום החזקתם בניגוד לרצונם. ויש אומרים שהוא הדין בקטנים, אם הם מבוגרים בדעתם ובהבנתם".